

Γλώσσα και Κοινωνία

Ενότητα 10: Γλώσσα και Ταυτότητα

Περικλής Πολίτης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Τμήμα Δημοσιογραφίας και ΜΜΕ
Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Γλώσσα και Ταυτότητα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΙΔΙΟΛΕΚΤΟ(Σ) 1

- Ο όρος *ιδιόλεκτο(ς)* αναφέρεται στη γλώσσα ενός ατόμου και σημαίνει
  - το ολικό σύνολο της γλώσσας ενός προσώπου, που περιλαμβάνει όλα τα **πιθανά** εκφωνήματα
  - τη γλωσσική παραγωγή ενός προσώπου, δηλαδή **μόνον ό,τι λέει** το πρόσωπο αυτό και όχι την εσωτερική γνώση του μυαλού του
- Για μερικούς ερευνητές, η έμφαση εδώ είναι στον αστερισμό των επιλογών γλωσσικής ποικιλότητας που διαφοροποιούν ένα άτομο από άλλους ομιλητές της ίδιας διαλέκτου

ΙΔΙΟΛΕΚΤΟ(Σ) 2

- Ο επιπλέον περιορισμός στον ανωτέρω ορισμό είναι ο **χρόνος**: το ιδιόλεκτο ενός ατόμου μπορεί να περιοριστεί σε έναν συγκεκριμένο χρόνο, γεγονός που εξισώνει εν μέρει το *ιδιόλεκτο* με το *ύφος*.
- Μερικοί υποστηρίζουν ότι τα ιδιόλεκτα είναι τα μόνα πραγματικά γλωσσικά αντικείμενα, ενώ άλλοι αποκρούουν τον ισχυρισμό αυτόν αντιτείνοντας ότι η κανονικότητα της γραμματικής εμφανίζεται στο επίπεδο της διαλέκτου και της γλώσσας.

ΙΔΙΟΛΕΚΤΟ(Σ) 3

- Είναι πλούσια η προΐστορία του όρου *ιδιόλεκτο/ς*
  - ο τόπος της γλώσσας είναι τα μυαλά των ατόμων
  - “η επιτέλεση της γλώσσας δεν γίνεται ποτέ από το πλήθος... είναι πάντοτε ατομική, και το άτομο είναι πάντοτε ο κύριός της. Θα την αποκαλούμε *parole* (‘ατομική γλωσσική επιτέλεση’)
  - “Αν παρατηρήσουμε προσεκτικά, θα διαπιστώσουμε ότι δεν υπάρχουν δύο άτομα –ή μάλλον ούτε ένα άτομο σε διαφορετικούς χρόνους- που να μιλούν ακριβώς το ίδιο

ΙΔΙΟΛΕΚΤΟ(Σ) 4

– “Το σύνολο των δυνατών εκφωνημάτων ενός ομιλητή σε συγκεκριμένο χρόνο που χρησιμοποιεί μια γλώσσα για να αποκριθεί σε έναν άλλο ομιλητή είναι ένα *ιδιόλεκτο*... Ο ορισμός μας υποδηλώνει:

(α) ότι ένα ιδιόλεκτο είναι ιδιαίτερο για κάθε ομιλητή,

(β) ότι ένας δεδομένος ομιλητής μπορεί να έχει διαφορετικά ιδιόλεκτα σε διαδοχικά στάδια της ζωής του, και

(γ) ότι μπορεί να έχει δύο ή περισσότερα διαφορετικά ιδιόλεκτα την ίδια στιγμή”

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Ορισμοί του ύφους

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Θεωρίες

- Επισημότητα vs. Οικειότητα
- Βαθμός προσοχής
- Επιλογή και συμπαράθεση που παράγει κοινωνικό νόημα
- Λειτουργική ποικιλία
- Ποσοτικοποίηση λειτουργικής ποικιλίας
- Ακροαματικός σχεδιασμός

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΥΦΟΣ ΚΑΙ ΥΦΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Το ύφος

- Το ύφος παίζει καθοριστικό ρόλο στη γλωσσική ποικιλότητα
- Αλλά τι ακριβώς είναι το (προσωπικό) ‘ύφος’;
- Έχουν γίνει πολλές σχετικές (θεωρητικές) προσεγγίσεις για να εξηγηθεί ο ρόλος του ύφους στο πλαίσιο ποικίλων επικοινωνιακών περιστάσεων

LABOV -attention to speech model 1

- Μια από τις πρώτες προσεγγίσεις (Labov [1966] *The social stratification of English in New York City* / [1972] *Sociolinguistic patterns*) είναι το μοντέλο 'attention to speech'
- Η προσέγγιση αυτή αντιμετωπίζει το ύφος ως μια λειτουργία του **βαθμού επίγνωσης ή συνειδητότητας** που έχουν τα υποκείμενα για τον λόγο τους μέσα σε συγκεκριμένο πλαίσιο ή περιβάλλον
- Ο Labov μελέτησε ορισμένες κοινωνιο-γλωσσικές μεταβλητές στη Νέα Υόρκη και σχεδίασε με τέτοιο τρόπο τις συνεντεύξεις του ώστε να περιλάβει διαφορετικές μορφές συμφραζομένων (συνομιλίες, ανάγνωση αποσπασμάτων, ανάγνωση καταλόγων λέξεων) που περιείχαν αυτές τις μεταβλητές.

LABOV -attention to speech model 2

- Ο Labov διαπίστωσε ότι
  - όταν οι ομιλητές είχαν μεγαλύτερη επίγνωση της ομιλίας τους (όπως όταν διάβαζαν καταλόγους λέξεων), χρησιμοποιούσαν περισσότερο και συστηματικά τις ποικιλίες υψηλού κοινωνικού γοήτρου (prestige variants), για παράδειγμα την “ηχηρή” προφορά του μεταφωνηεντικού *-r*
  - όταν οι ομιλητές ήταν πιο χαλαροί, σε ανεπίσημες, καθημερινές συνομιλίες (γεγονός που αναγνωριζόταν από το **θέμα του λόγου** ή ορισμένα παραγλωσσικά χαρακτηριστικά όπως το **γέλιο** ή το **αυξανόμενο τέμπο**), χρησιμοποιούσαν τις ποικιλίες χαμηλότερου κοινωνικού γοήτρου (lower-prestige variants)
- Τα συμπεράσματα του Labov ενίσχυσαν την ανωτέρω υπόθεση

LABOV -attention to speech model 3

- Και άλλες παρατηρήσεις για το ύφος προέκυψαν από αυτή την προδρομική έρευνα

-Οι επιπτώσεις του ύφους στην ποικιλότητα τείνουν να είναι αντίστοιχες με τις επιπτώσεις της κοινωνικής τάξης: μια μεταβλητή που εμφανίζεται περισσότερο σε ανεπίσημα στιλ τείνει να εμφανίζεται περισσότερο και στην ομιλία ατόμων που προέρχονται από την κατώτερη ή την εργατική τάξη

-ορισμένοι μελετητές έδειξαν ότι ο βαθμός ποικιλότητας που αντιστοιχεί σε κοινωνικούς παράγοντες είναι μεγαλύτερος από αυτόν που αντιστοιχεί σε υφολογικούς παράγοντες

- **από όλα τα στιλ το πιο ανεπίσημο ('casual') είναι και το πιο κανονικό:** υπόκειται λιγότερο από όλα τα άλλα σε υπερδιορθώσεις και άλλα φαινόμενα που τείνουν να εμφανίζονται στα πιο επίσημα στιλ. Γι' αυτό, πολλοί νεότεροι μελετητές εστίασαν την προσοχή τους στο να αιχμαλωτίσουν όσο περισσότερο μπορούσαν το «λαϊκό» ύφος στις συνεντεύξεις τους.

LABOV -attention to speech model 4

- Παρά τη σπουδαιότητα αυτών των πρώιμων παρατηρήσεων, το μοντέλο 'attention to speech' δέχθηκε αρκετή **κριτική**
  - το μονοδιάστατο αυτού του μοντέλου είναι προβληματικό
  - το μοντέλο δέχεται ότι η προσοχή στην ομιλία και η τυπικότητα ποικίλλουν μεταξύ τους, με τάση να αυξάνεται η χρήση ποικιλιών υψηλού κοινωνικού γοήτρου, ωστόσο

LABOV -attention to speech model 5

- Οι Wolfram & Schilling-Estes ([1998] *American English*) εντόπισαν ένα στιλ που ονόμασαν 'επιτελεστική ομιλία' (performative speech). Το στιλ αυτό αναγνωρίστηκε σε κατοίκους του Ocracoke Island (Βόρεια Καρολίνα) μερικοί από τους οποίους 'φορούσαν' μια έντονη τοπική διάλεκτο (σε αντίθεση με το φυσικό συνομιλιακό τους στιλ) απέναντι στους τουρίστες ως ένα είδος επιτέλεσης. Στις περιπτώσεις αυτές έχουμε να κάνουμε με ένα στιλ που χαρακτηρίζεται από υψηλότερο βαθμό προσοχής στην ομιλία αλλά και από συχνότερη εμφάνιση των μεταβλητών χαμηλότερου κοινωνικού γοήτρου ή λιγότερο τυπικής γλώσσας, που σχετίζονται με την τοπική διάλεκτο

- Ένα άλλο πρόβλημα είναι η δυσκολία να μετρηθεί ο βαθμός προσοχής που δίνεται στην ομιλία: σε παλαιότερες μελέτες αυτός ο παράγοντας ή θεωρούνταν αυταπόδεικτος ή μετριοούνταν με παραγλωσσικά χαρακτηριστικά αμφίβολης σημασίας, όπως το γέλιο

SPEECH ACCOMMODATION MODEL 1

- Μεταγενέστερα μοντέλα επιχείρησαν να αντιμετωπίσουν αυτές τις ελλείψεις και να προσφέρουν μια πληρέστερη πραγμάτευση της υφολογικής μεταβολής
  - Ένα από αυτά είναι το μοντέλο ‘προσαρμογής της ομιλίας’ (speech accommodation model). Η προσέγγιση αυτή, που αναπτύχθηκε αρχικά από κοινωνικούς ψυχολόγους, εστιάζει πρωτίστως στα κοινωνικά συμφραζόμενα, σε ό,τι υπάρχει και συμβαίνει έξω από τον ομιλητή.
  - Το κεντρικό ζήτημα στον καθορισμό του ύφους δεν είναι πόση προσοχή δίνει ο ομιλητής στην ομιλία του / της αλλά η σχέση του ομιλητή με τους άλλους συμμετέχοντες στο συνομιλιακό συμβάν

SPEECH ACCOMMODATION MODEL 2

- Ο Giles και οι συνεργάτες του ([1991] *Context of accommodation: developments in applied sociolinguistics*) έδειξαν ότι τα υποκείμενα τείνουν να συγκλίνουν με την ομιλία του προσώπου στο οποίο απευθύνονται, ιδιαίτερα όταν θέλουν να είναι κοινωνικά αποδεκτοί από τους αποδέκτες τους
- Σε άλλες περιπτώσεις, τα υποκείμενα αποκλίνουν από την ομιλία του αποδέκτη τους με στόχο να υπογραμμίσουν μια **ξεχωριστή ταυτότητα**
- Το μοντέλο προσαρμογής της ομιλίας αντιμετωπίζει με επιτυχία ορισμένα από τα ζητήματα που έθεσε το μοντέλο προσοχής στην ομιλία αλλά είναι κάπως μονοδιάστατο εστιάζοντας ιδιαίτερα στον αποδέκτη

BELL (audience design model) 1

- Ένα παρόμοιο αλλά πιο επεξεργασμένο μοντέλο είναι το μοντέλο 'σχεδιασμού ακροατηρίου' (audience design model), που προτάθηκε αρχικά από τον Bell ([1984] "Language style as audience design").
  - Το μοντέλο του Bell στηρίζεται και αυτό σε ένα κοινωνικό πλαίσιο αναφοράς στο οποίο οι σχέσεις μεταξύ των συμμετεχόντων έχουν πρωταρχική σημασία
  - Ο Bell επεξέτεινε την έννοια του αποδέκτη, για να συμπεριλάβει και άλλα υποκείμενα που ενδεχομένως ακούν τη συνομιλία ή ακόμη «αφηρημένα» υποκείμενα που δεν είναι παρόντα (και ονομάζονται 'διαιτητές'), όπως είναι ένας τύπος προσώπου με τον οποίον επιθυμεί να ταυτισθεί ο ομιλητής
  - Κατ' αυτόν τον τρόπο το μοντέλο μπορεί να αιτιολογήσει μεταβολές ύφους που προκαλούνται από θεματικές αλλαγές

BELL (audience design model) 2

- Μερικά θέματα σχετίζονται με ένα καλλιεργημένο, μεσοαστικό ακροατήριο ενώ κάποια πιο συνηθισμένα θέματα σχετίζονται με κοινωνικά συμμετρικές ομάδες που τείνουν να μιλούν τη «λαϊκή» γλώσσα
- Γενικά, η έμφαση δίδεται στη σύγκλιση με (ή την απόκλιση από) τον συγκεκριμένο αποδέκτη ή το ακροατήριο που είναι παρόν στη διάδραση
- Σε μεταγενέστερη μελέτη του Bell χρησιμοποιήθηκε ένα ασυνήθιστο ερευνητικό σχέδιο, στο οποίο οι **ταυτότητες φύλου και εθνικότητας** του συνεντευκτή και του συνεντευξιαζόμενου επιλέχθηκαν έτσι ώστε να ελεγχθεί η διαδικασία προσαρμογής
- Η μελέτη ενίσχυσε τις προβλέψεις του μοντέλου του σχεδιασμού ακροατηρίου: τα κοινωνιο-γλωσσικά χαρακτηριστικά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν ευαίσθητα στο φύλο και την εθνοτική ταυτότητα του αποδέκτη, πέρα από τους άλλους παράγοντες

Άλλες μελέτες (1)

- Αρκετές άλλες σημαντικές μελέτες έχουν ως αφετηρία τους παρόμοιες προοπτικές αλλά κατά κάποιον τρόπο επεκτείνουν τις πρώιμες θεωρίες

- Ο **Coupland** ([1980] “Style-shifting in a Cardiff work-setting”) εστίασε στην **‘παρουσίαση του εαυτού’** από τον ομιλητή, ενσωματώνοντας έννοιες από την κοινωνιολογική θεωρία.

- Σε αντίθεση με κάποιες παλαιότερες μελέτες, ο Coupland έδωσε μεγαλύτερη έμφαση στις λειτουργίες των μεταβολών ύφους, ιδιαίτερα τη στρατηγική χρήση υφολογικών μεταβλητών στον λόγο.

- Η μελέτη αυτή προετοίμασε κάποιες πρόσφατες προσεγγίσεις που συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στην κατασκευή ταυτότητας.

Άλλες μελέτες (2)

- Οι **Finegan & Biber** ([1994] “**Register and social dialect variation: an integrated approach**”) προσπάθησαν να εξηγήσουν τις ειδικές συσχετίσεις συγκεκριμένων γλωσσικών μεταβλητών με μεταβολές στο καταστασιακό πλαίσιο.
- Υποστήριξαν ότι **διάφορες επικοινωνιακές καταστάσεις εμπεριέχουν εγγενώς λειτουργική ποικιλότητα** και ότι οι πιο ‘επεξεργασμένες’ γλωσσικές μεταβλητές (όπως, για παράδειγμα, οι αναφορικές προτάσεις) συνδέονται με πιο ‘γραμματισμένα’ και αποπλαισιωμένα περιβάλλοντα και λειτουργικές ποικιλίες.
- Έτσι, οι Finegan & Biber συσχετίζουν τις κοινωνικο-οικονομικές, υφολογικές και γλωσσικές παραμέτρους της γλωσσικής ποικιλότητας.

Άλλες μελέτες (3)

- Πάντως, το μοντέλο αυτό, υποστηρίζοντας τη γραμμική σχέση μεταξύ επεξεργασίας στις γλωσσικές δομές, υψηλού κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου και τυπικότητας, εκτίθεται στην ίδια κριτική που διατυπώθηκε για το μοντέλο της προσοχής στην ομιλία (Labov), γιατί **δεν μπορεί να εξηγήσει συνθετότερες υφολογικές σχέσεις**, όπως, για παράδειγμα, ορισμένες μορφές επιτέλεσης που τονίζουν «λαϊκά» χαρακτηριστικά
- Επίσης, όπως επισημάνθηκε, προβλήματα του μοντέλου αποτελούν **η ασάφεια του όρου ‘επεξεργασία’** (ποια ακριβώς είναι τα γνωρίσματά του) και η δυσκολία προσδιορισμού κεντρικών όρων όπως η ‘ευκολία’ και η ‘σαφήνεια’

Άλλες μελέτες (4)

- Νεότερες έρευνες πάνω στο κοινωνιο-γλωσσικό ύφος επιδίωξαν να εντάξουν το ύφος σε μοντέλα που αντιμετωπίζουν την ποικιλότητα στη γλώσσα ως μέρος των σύνθετων γλωσσικών πρακτικών μέσα από τις οποίες οι ομιλητές κατασκευάζουν την κοινωνική τους ταυτότητα

-Οι **Rickford & McNair-Knox** ([1994] “Addressee- and topic-influenced style shift: a quantitative sociolinguistic study”) ερεύνησαν τις υφολογικές μεταβολές μιας Αφρο-Αμερικάνας εφήβου (της Foxy) στην Καλιφόρνια. Η Foxy, σύμφωνα με τους δύο ερευνητές, άλλαζε ύφος εκμεταλλευόμενη γνώρισμα της αφρο-αμερικάνικης λαϊκής αγγλικής σε σχέση πρωτίστως με τη φυλετική ταυτότητα και τον βαθμό οικειότητας που είχε με τον συνεντευκτή, και δευτερευόντως σε σχέση με ορισμένες θεματικές αλλαγές.

- Η μελέτη των Rickford & McNair-Knox, αν και θεωρήθηκε ότι υποστηρίζει το μοντέλο του σχεδιασμού ακροατηρίου, τονίζει εξίσου τη σπουδαιότητα των τρόπων με τους οποίους οι ομιλητές ως προσωπικότητες χρησιμοποιούν τη γλώσσα για συγκροτήσουν τις ταυτότητές τους σε διαφορετικά περιβάλλοντα αντί να ρίχνει το βάρος στις υφολογικές επιλογές που προκρίνει μια ολόκληρη κοινότητα, όπως έκαναν παλαιότερες μελέτες

Άλλες μελέτες (5)

- Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξήγηση της (φαινομενικά ανώμαλης) προσωπικής γλωσσικής ιστορίας της Foxy που έδωσαν οι δύο ερευνητές: σε παλαιότερη συνέντευξή της σε Αφρο-Αμερικάνα συνεντεύκτρια η Foxy είχε χρησιμοποιήσει λιγότερα διαλεκτικά στοιχεία από όσα χρησιμοποίησε σε μεταγενέστερες συνεντεύξεις με την ίδια συνεντεύκτρια. Αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι κατά το χρονικό διάστημα της πρώτης συνέντευξης η Foxy είχε τελειώσει τον πρώτο χρόνο της φοίτησής της σε ένα «λευκό» γυμνάσιο, υφιστάμενη την πίεση της πρότυπης ποικιλίας της αγγλικής

- Για τους Rickford & McNair-Knox το **γλωσσικό ύφος** είναι «ένας πόρος..., μια διαδραστική και δυναμική διαδικασία» στην οποία βλέπουμε την ταυτόχρονη επιρροή πολυάριθμων συμφραστικών και διαπροσωπικών παραγόντων

Άλλες μελέτες (6)

- **Eckert & Rickford** (eds) (2001) *Style and sociolinguistic variation*.
- Σημαντική συλλογή άρθρων που επισκοπούν την ιστορία των συζητήσεων για το (κοινωνιογλωσσικό) ύφος και ταυτόχρονα επιχειρούν προβλέψεις για το μέλλον αυτής της ερευνητικής περιοχής

Άλλες μελέτες (7)

- Η **Irvine** διαφοροποιεί τους όρους *register* ('λειτουργική ποικιλία'), *dialect* ('διαλεκτική ποικιλία') και *style* ('ύφος'), θεωρώντας ότι το ύφος είναι η υπερκείμενη κατηγορία για τη λειτουργική ποικιλία, η οποία τείνει να σχετίζεται με πιο εδραιωμένες (συχνά ονοματισμένες) καταστάσεις.

Άλλες μελέτες (8)

- Η **Macaulay** συζητά την έννοια *genre* ('κειμενικό είδος'), που χρησιμοποιείται συχνά στις συζητήσεις για το ύφος αλλά δεν προσδιορίζεται πάντοτε με ακρίβεια

Άλλες μελέτες (9)

- Η **Eckert** κριτικάρει το μοντέλο του Labov, υπογραμμίζοντας την ανάγκη να ενταχθεί το ύφος μέσα στις πρακτικές που διαμορφώνουν την προσωπική και κοινωνική ταυτότητα του ατόμου.
- Επίσης, συζητά πώς οι γλωσσικές και άλλες συμπεριφορές μικρών ομάδων ή ατόμων αποκτούν υπεροχή μέσα σε ευρύτερες κοινωνικές ομάδες. Στη συνέχεια αυτές οι συμπεριφορές μας προσφέρουν ένα παράθυρο για να παρατηρήσουμε τη διαδικασία μέσω της οποίας συγκεκριμένες γλωσσικές μεταβλητές αποκτούν κοινωνικό νόημα.

Άλλες μελέτες (10)

- Η **Ervin-Tripp** αναλύει το ρητορικό ύφος δύο Αφρο-Αμερικανών πολιτικών ηγετών, δείχνοντας ότι η στρατηγική χρήση διαλεκτικών γλωσσικών χαρακτηριστικών αποκαλύπτει περίπλοκες (σ)τάσεις χειραγώγησης των εδραιωμένων γλωσσικών ιδεολογιών για συγκεκριμένους σκοπούς και αποτελέσματα.

Άλλες μελέτες (11)

- Ο **Coupland** μελέτησε έναν DJ του Cardiff και την περίπλοκη κοινωνική και ιδεολογική δυναμική που ανακαλεί η εκ μέρους του χρήση πρότυπων / μη πρότυπων και τοπικών / μη τοπικών γλωσσικών χαρακτηριστικών.
- Συμπεραίνει ότι γενικά οι ομιλητές συγκροτούν τα στοιχεία μιας σύνθετης γλωσσικής επιτέλεσης, δεν αποκρίνονται απλώς σε συγκεκριμένους παράγοντες μιας επικοινωνιακής περίστασης

Άλλες μελέτες (12)

- «Καθώς κινούμαστε προς μια αντιμετώπιση της κοινωνικής ζωής ως συνεχούς διαδικασίας κατασκευής... κατηγοριών και ταυτοτήτων, το ύφος γίνεται κι αυτό ένας πόρος για τη διαδικασία κατασκευής»

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

ΛΟΓΟΣ, ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΑΥΤΟΣ (ΜΑΣ)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

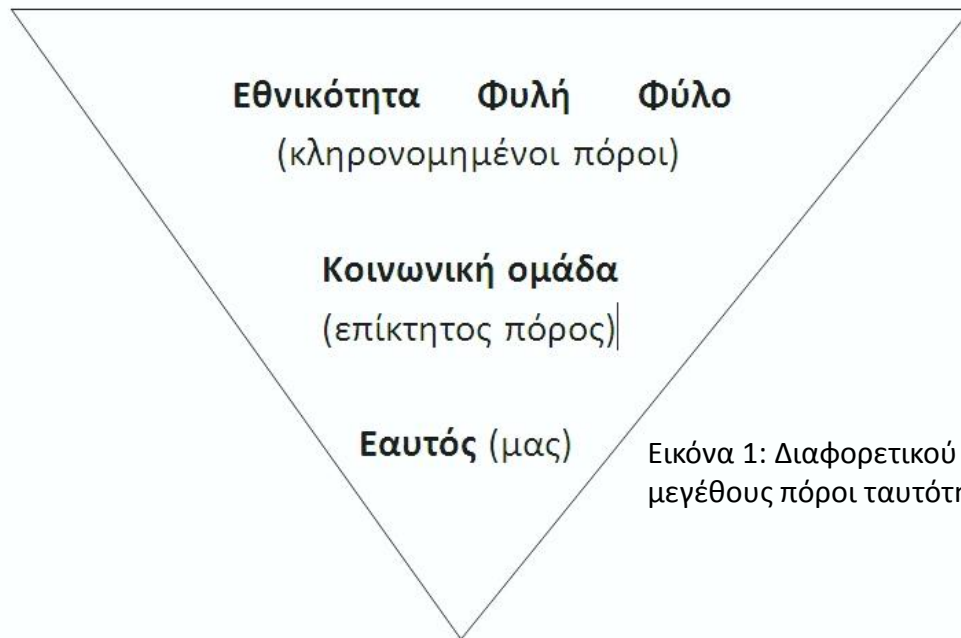
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Πόροι ταυτότητας

- Ο διαδραστικός εαυτός (μας) μπορεί να τοποθετηθεί στην κάτω κορυφή του ανεστραμμένου τριγώνου, που περιγράφει διαφορετικού μεγέθους (πολιτισμικούς και γλωσσικούς) πόρους ταυτότητας.

Εικόνα 1: Διαφορετικού μεγέθους πόροι ταυτότητας

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (1)

- Στην περίπτωση αυτή αναφερόμαστε στην ταυτότητα του ατόμου όπως αυτή διαμορφώνεται και τροποποιείται από καθημερινές και συνηθισμένες συνομιλιακές διαδράσεις.
- Οι συνομιλητές «επανευθυγραμμίζουν» συνεχώς τον συνομιλιακό τους ρόλο και είτε επιδεικνύουν ρητά την ταυτότητά τους ή διαπραγματεύονται μια **σχεσιακή ταυτότητα** με τους άλλους και μέσω των άλλων.
- Συνεπώς, οι τρέχουσες και παρελθούσες συνομιλιακές ανταλλαγές ενός ατόμου διαμορφώνουν και επηρεάζουν τη σχέση μεταξύ συμμετεχόντων και την σχεσιακή ταυτότητα του ομιλητή.

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (2)

- Η ανάλυση του εαυτού (μας) όπως αναπτύσσεται και επιβεβαιώνεται μέσα από τις καθημερινές διαδράσεις ξεκινά από τη δεκαετία του 1950, με αναλύσεις από ερευνητές των κοινωνικών χαρακτηριστικών των ανταλλαγών, τους λεγόμενους **διαδραστικούς κοινωνιογλωσσολόγους** από τους οποίους ο Goffman είναι ο κυριότερος εκπρόσωπος της τάσης αυτής.

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (3)

- Ο Goffman υποστηρίζει ότι ο εαυτός (μας) είναι μια κοινωνική κατασκευή (και συγκεκριμένα μια **διαδραστική κατασκευή**). Αυτό αποσαφηνίζεται από τη σχετιζόμενη με την ταυτότητα έννοια του **προσώπου** (face) (= η κοινωνική αξία που οι ομιλητές διεκδικούν για τον εαυτό τους στη διαδρομή μιας συνομιλιακής διάδρασης).
- Ο Goffman εστιάζει στην κοινωνική αξία της συνομιλιακής εμπλοκής, τον τρόπο με τον οποίο διαφορετικά κοινωνικά και συνομιλιακά περιβάλλοντα εμπλέκουν συγκεκριμένες προσδοκίες και επιδεικνύουν αυτή την εμπλοκή, η οποία κανονικά συνεπάγεται τη χρήση ορισμένων τελεστικών μορφών προσαγόρευσης.

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (4)

- Στην τάση αυτή της διαδραστικής κοινωνιογλωσσολογίας περιλαμβάνεται και ο Gumperz, γιατί αντιμετωπίζει τη γλώσσα ως ένα πολιτισμικά δομημένο σύστημα το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε για να απεικονίσει κοινωνικές σημασίες μακροεπιπέδου ή για να δημιουργήσει μικροκοινωνικές σημασίες στο επίπεδο των συνήθων συνομιλιακών ανταλλαγών.

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (5)

- Μια άλλη ερευνητική τάση που εστιάζει το ενδιαφέρον της στις κοινωνικές επιπτώσεις των καθημερινών συνομιλιακών διαδράσεων είναι η **εθνομεθοδολογία**, της οποίας ο κυριότερος εκπρόσωπος είναι ο Garfinkel.
- Η τάση αυτή εστιάζει το ενδιαφέρον της στους γνωστικούς κανόνες με τους οποίους τα μέλη μιας κοινωνίας αξιολογούν τη σημασία των ενεργειών και δραστηριοτήτων στην καθημερινή ζωή.

Η προηγούμενη εμπειρία των ανθρώπων και η γνώση τους για τους θεσμούς και τις πρακτικές του κόσμου που τους περιβάλλει θέτουν περιορισμούς στις ερμηνείες αυτών που βλέπουν και ακούν περίπου όπως οι γραμματικοί κανόνες θέτουν περιορισμούς στον τρόπο που αντιλαμβάνονται τις ηχητικές ακολουθίες.

Είναι προφανές ότι οι καθημερινές διαδράσεις παίζουν έναν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση προσωπικών ταυτοτήτων μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο.

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (6)

- Στο φως της εθνομεθοδολογίας οι συνομιλιακές σκηνές αποκτούν ουσιαστική σημασία όσον αφορά την **επίδειξη** και **διαμόρφωση** ταυτοτήτων του εαυτού (self-identities) οι οποίες μπορούν να γίνουν γνωστές μόνο μέσα από την «κατανόηση» που επιδεικνύουν οι ίδιοι οι συνομιλητές:

‘η ιδιότητα του μέλους μιας κοινωνικής κατηγορίας αποδίδεται (ή απορρίπτεται), ομολογείται (ή δεν ομολογείται), επιδεικνύεται (ή αγνοείται) σε τοπικά πλαίσια και σε συγκεκριμένους χρόνους, και αυτό γίνεται ως τμήμα μιας διαδραστικής διαδικασίας που συνιστά τις ζωές των ανθρώπων’.

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (7)

- Το βασικό συμπέρασμα αυτής της έρευνας είναι ότι η ταυτότητα του εαυτού των ανθρώπων δεν είναι ένα σταθερό γνώρισμα της ζωής τους αλλά μια δυναμική ιδιότητα υπό συνεχή **διαπραγμάτευση, αναμόρφωση, μετασχηματισμό**, καθώς οι άνθρωποι εμπλέκονται στην καθημερινή συνήθη επικοινωνία με άλλους ανθρώπους.
- Όταν ορισμένες κοινωνικές ή πολιτισμικές όψεις εισάγονται συνεχώς μέσα στις συνομιλίες, τείνουν να συνάπτονται στην ταυτότητα των συνομιλητών ως μέρος του υπόβαθρου της ιδιότητας του μέλους μιας ομάδας.

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (8)

- Για παράδειγμα, η Georgakopoulou ([1999] “Doing youth in and through conversational narratives”) εστιάζει σε ταυτότητες των νέων και πώς δημιουργούνται **δίκτυα ισότιμων συνομιλητών** (peer networks) καθώς επαναλαμβάνονται σε συνομιλίες συγκεκριμένα στοιχεία που ανήκουν στη συνομιλιακή (υπο)κουλτούρα των νέων.
- Για τους νέους ανθρώπους συμβολικές πολιτισμικές συνδέσεις με τα **στιλ ένδυσης** ή τις **μουσικές προτιμήσεις** και τις επιλογές δραστηριοτήτων εισάγονται επίμονα στις συνομιλιακές τους διαδράσεις, και ιδιαίτερα όταν ξετυλίγονται συνομιλιακές αφηγήσεις.

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (9)

- Από την άλλη πλευρά, η ταυτότητα του εαυτού μας συγκροτείται όχι μόνο μέσα από την **ανάμειξη** (blending) με άλλους μέσω συνομιλιακών διαδράσεων αλλά και μέσω του συναισθήματος της προσωπικής ιδιαιτερότητας, όταν αντιπαρατιθέμεθα με άλλους κατά τη διαδρομή μιας συνομιλίας. Στην περίπτωση αυτή, ο όρος **τοποθέτηση** ή **ανάληψη θέσης** (positioning) ως 'παραγωγή εαυτών μέσω του (δια)λόγου' είναι πολύ ενδιαφέρων.

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (10)

- Οι Davies & Harre ([1990] “Positioning: The discursive production of selves”) συμφωνούν πάνω στη διαδραστική διαμόρφωση της ταυτότητας του εαυτού μας και στο γεγονός ότι η ταυτότητα του εαυτού δεν είναι σταθερή αλλά συστήνεται και ανασυστήνεται μέσα από ποικίλες (συν)ομιλιακές πρακτικές στις οποίες συμμετέχουν οι άνθρωποι.
- Οι δύο ερευνητές συμβολίζουν τη διαδικασία αυτή λέγοντας ότι το ανθρώπινο ον είναι ένα ανοιχτό ερώτημα με μεταβαλλόμενη απάντηση η οποία εξαρτάται από τις θέσεις που είναι διαθέσιμες από τις (συν)ομιλιακές πρακτικές του ιδίου και των άλλων, και μέσα σε αυτές τις πρακτικές.

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (11)

- Η ανάληψη θέσης είναι η (συν)ομιλιακή διαδικασία μέσω της ή μέσα στην οποία οι εαυτοί των ανθρώπων βγαίνουν στο προσκήνιο συνομιλιών ως **παρατηρήσιμοι και υποκειμενικά συνεκτικοί συμμετέχοντες** σε αφηγηματικές ακολουθίες που παράγονται από κοινού με άλλους συνομιλητές.
- Μπορεί, λοιπόν, να υπάρχει **διαδραστική ανάληψη θέσης** (interactive positioning) με την έννοια ότι κάθε τι που λέει ένα πρόσωπο προσφέρει θέση σε ένα άλλο, και μπορεί επίσης να υπάρχει **ανακλαστική ανάληψη θέσης** (reflexive positioning) όταν κάποιος απλώς αναλαμβάνει ο ίδιος θέση.

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (12)

- Η θεωρία των *δυνατών εαυτών* (possible selves) των Markus & Nurius ([1986] “Possible selves”) ασχολείται και αυτή με το πώς οι άνθρωποι αποκτούν αίσθηση της ταυτότητας του εαυτού των μέσα από τις συνομιλιακές διαδράσεις στις οποίες συμμετέχουν. Αυτοί οι δυνατοί εαυτοί αντιπροσωπεύουν την εικόνα που έχουν όλοι οι διαδράστες για το τι είναι και το τι θα ήθελαν να γίνουν. Υπ’ αυτή την έννοια, οι δυνατοί εαυτοί επηρεάζουν τη μελλοντική συμπεριφορά των ανθρώπων και είναι μια σταθερή αξιολόγηση της τρέχουσας κατάστασης της ταυτότητας εαυτού των ανθρώπων.

Λόγος, ταυτότητα και εαυτός (13)

- Τα κοινωνικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα των ανθρώπων παίζουν έναν σημαντικό ρόλο σε αυτή τη διαμόρφωση, από τη στιγμή που η γκάμα των δυνατών εαυτών παράγεται όχι μόνο από τις προσωπικές εμπειρίες των ανθρώπων (π.χ. πρότερες συνομιλιακές διαδράσεις) αλλά και από κατηγορίες που αποκτούν υπεροχή μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνιο-πολιτισμικό και ιστορικό πλαίσιο, μαζί με εικόνες και σύμβολα που προμηθεύουν οι (υψηλής επιρροής) μιντιακοί λόγοι καθώς περιορίζουν τις προσωπικές επιλογές της ταυτότητας του εαυτού μας.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

The Social Stratification of English in New York City. Washington, D.C.: Center for Applied Linguistics, 1966. 2006. Second edition: Cambridge/Cambridge U. Press

Sociolinguistic Patterns. Philadelphia: U. of Pennsylvania Press, 1972. Spanish translation Modelos Linguisticos. Madrid: Edicions de Catedra. French translation, Sociolinguistique. Paris: Editions de Minuit.

Wolfram, W. and N. Schilling-Estes. 1998. American English. Malden, Mass.: Blackwell Publishers Inc

Giles, Coupland, Howard, Justine and Nikolas (1991). Contexts of Accommodation: Developments in Applied Sociolinguistics. England: Cambridge UP.

Bell, A. (1984) Language Style as Audience Design. In Coupland, N. and A. Jaworski (1997, eds.) Sociolinguistics: a Reader and Coursebook, pp. 240-50. New York: St Mattin's Press Inc.

Nikolas Coupland (1980). Style-shifting in a Cardiff work-setting. Language in Society, 9, pp 1-12.
doi:10.1017/S0047404500007752.

E. Finegan and D. Biber. "Register and Social Dialect Variation: An Integrated Approach." In D. Biber and E. Finegan, eds., Sociolinguistic Perspectives on Register. Oxford University Press (1994). pp. 315-47.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Rickford & McNair-Knox (1994). "Addressee- and topic-influenced style shift: a quantitative sociolinguistic study". In D. Biber and E. Finegan, eds., *Sociolinguistic Perspectives on Register*. Oxford University Press (1994). pp. 235-76.

1994 "Addressee- and Topic-Influenced Style Shift: A Quantitative Sociolinguistic Study." (With Faye McNair-Knox.) In *Perspectives on Register: Situating Register Variation within Sociolinguistics*, ed. by Douglas Biber and Edward Finegan. Oxford: Oxford University Press, 235-76.

Eckert, Penelope; Rickford, John (2001). *Style and sociolinguistic variation*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. ISBN 0-521-59789-7.

Georgakopoulou, Alexandra (1999) "Doing youth in and through conversational narratives", in: *Language and ideology*, Vol. 1, Verschueren, J., ed., Antwerp, 125–142.

DAVIES, B. and HARRÉ, R. (1990), Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20: 43–63. doi: 10.1111/j.1468-5914.1990.tb00174.x

Markus, H. R., & Nurius, P. (1986). Possible selves. *American Psychologist*, 41, 954–969.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Labov, William 1966. *The Social Stratification of English in New York City*. Washington: Center for Applied Linguistics.

Labov, William 1972. *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Irvine J. (2001). 'Style' as distinctiveness: the culture and ideology of linguistics differentiation.' In Eckert P & Rickford J (eds.) *Style and sociolinguistic variation*. Cambridge/New York: Cambridge University Press. 21–43.

Macaulay R. (2001). 'The question of genre'. In Eckert P & Rickford J (eds.) *Style and sociolinguistic variation*. Cambridge/New York: Cambridge University Press. 78–82.

Ervin-Tripp S. (2001). 'Variety, style-shifting, and ideology'. In Eckert P & Rickford J (eds.) *Style and sociolinguistic variation*. Cambridge/New York: Cambridge University Press. 44-56.

Goffman E. 1959. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Doubleday, New York

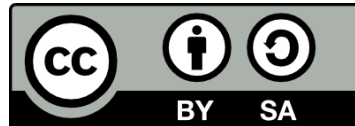
Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Περικλής Πολίτης.
«Γλώσσα και Κοινωνία. Γλώσσα και Ταυτότητα». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη
2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: <Γιομελάκης Δημήτριος>
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό εξάμηνο 2014-2015

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

